

**BADIY ASAR QAHRAMONLARI OBRAZIDA AKSIOLOGIK
VAZIYATLARNING BADIY IFODASI**
(Said Ahmadning “Ufq” romani misolida)

Andijon davlat pedagogika instituti

Komilova Umidaxon Kaxramon qizi

E-mail: komilovaumida2902@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada Said Ahmadning “Ufq” trilogiyasidagi qahramonlar obrazlari aksiologik yondashuv asosida tadqiq etiladi. Inson ma’naviy olamidagi qadriyatlar tizimi va ularning ekstremal hayotiy tanlovlar jarayonidagi holati tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida Ikromjon ota, Tursunboy va Lutfniso obrazlari misolida burch, vatanparvarlik, nomus va ona mehri kabi qadriyatlarning badiiy talqini ochib berilgan.

Kalit so‘zlar: Aksiologiya, ma’naviy tanlov, ijtimoiy burch, Ikromjon ota, Tursunboy fojiasi, vijdon azobi, ontologik tahlil.

Аннотация: В данной статье образы героев трилогии Саида Ахмада «Горизонт» исследуются на основе аксиологического подхода. Анализируется система ценностей в духовном мире человека и их состояние в процессе экстремальных жизненных выборов. На примере образов Икромжона ота, Турсунбоя и Лутфнисо раскрывается художественная интерпретация таких ценностей, как долг, патриотизм, честь и материнская любовь.

Ключевые слова: аксиология, духовный выбор, социальный долг, Икромжон ота, трагедия Турсунбоя, муки совести, онтологический анализ.

Abstract: This article examines the characters of Said Ahmad’s “Horizon” trilogy based on an axiological approach. The system of values in the spiritual world of a human and their state during extreme life choices are analyzed. Through the

characters of Ikromjon ota, Tursunboy, and Lutfniso, the artistic interpretation of values such as duty, patriotism, honor, and maternal love is revealed.

Keywords: axiology, spiritual choice, social duty, Ikromjon ota, Tursunboy tragedy, pangs of conscience, ontological analysis.

Introduction

Aksiologiya – qadriyatlar haqidagi ta’limot bo‘lib, badiiy adabiyotda qahramonning “yaxshi” va “yomon”, “halol” va “harom”, “burch” va “xiyonat” o‘rtasidagi tanlovini o‘rganadi. Said Ahmadning “Ufq” romani shunchaki urush davri manzaralari emas, balki inson ruhining eng qaltis aksiologik nuqtalarini ochib bergan asardir. Adabiy qahramonning ekstremal vaziyatdagi xulq-atvori uning ichki qadriyatlar ierarxiasini (darajalanishini) namoyon qiladi. Ushbu tadqiqotning maqsadi — asar qahramonlarining ma’naviy tanlovlari orqali yozuvchining aksiologik konsepsiyasini yoritishdan iborat.

Methods

Tadqiqot jarayonida qiyosiy-tahliliy, psixologik parallelizm va aksiologik tahlil metodlaridan foydalanildi. Said Ahmadning mahorati qahramonlarni qulay sharoitda emas, balki hayot va mamot chegarasida tasvirlash orqali ularning asl qiyofasini ochishda ko‘rinadi. Tahlil davomida qahramonlarning monologlari, ichki kechinmalari va jamiyat oldidagi mas’uliyati qadriyatlar tizimi asosida baholandi.

Results

O‘tkazilgan tahlillar natijasida asar qahramonlarining aksiologik portretlari quyidagicha shakllandi:

Tursunboy (Aksiologik inqiroz): Uning uchun eng oliy qadriyat – biologik yashab qolish. Tursunboy vatanparvarlik va or-nomus kabi ijtimoiy-axloqiy qadriyatlarni shaxsiy xavfsizlik uchun qurbon qiladi. Ijtimoiy aloqalardan uzilgan holatdagi hayot – bu shunchaki jismoniy yashirinish emas, balki insonning ma’naviy degradatsiyasi va “antiaksiologik” holatining cho‘qqisidir. U yerda Tursunboy

quyoshdan, odamlardan va hatto o‘z vijdonidan qochadi. Muallif bu obraz orqali qadriyatlar tizimidan uzilgan shaxsning mahkumlikka yuz tutishini ko‘rsatib bergan.

Ikromjon ota (Burch va Shaxsiyat sintezi): Uning obrazida eng murakkab aksiologik konflikt – individual tuyg‘u va ijtimoiy mas’uliyat to‘qnashuvi ko‘rinadi. Ota sifatidagi farzandga bo‘lgan shartsiz mehr va millat vakili sifatidagi or-nomus o‘rtasidagi kurashda Ikromjon ota ijtimoiy burchni tanlaydi. Uning o‘g‘lini jazolashga tayyorligi va bu yo‘ldagi iztiroblari — qadriyatlarning muqaddasligi uchun to‘langan eng og‘ir ma’naviy tovondir. Bu obraz “qadriyat — bu inson voz kecha olmaydigan chegara” ekanligini isbotlaydi.

Lutfniso: Ona uchun farzand – har qanday axloqiy va ijtimoiy mezonlardan yuqori turuvchi mutloq qadriyat. Uning fojiasi — o‘g‘lining xiyonatini anglagan ijtimoiy ongi va xoin bo‘lsa-da, uni kechiruvchi, asrashga intiluvchi ona qalbi o‘rtasidagi ziddiyatdadir. Lutfniso obrazi aksiologiyadagi “mehr” va “adolat” to‘qnashuvining badiiy in’ikosi bo‘lib, unda onalik instinkti barcha qonuniyatlardan ustun turuvchi gumanistik kuch sifatida namoyon bo‘ladi.

Discussion

Said Ahmad “Ufq” trilogiyasida qadriyatlar to‘qnashuvini mahorat bilan tasvirlash orqali inson mohiyatini ochib beradi. Tursunboyning ma’naviy o‘limi shuni isbotlaydiki, inson jamiyat va ma’naviy ildizlardan uzilgach, uning jismoniy omon qolishi ontologik jihatdan hech qanday qiymatga ega emas. Bu “tirik murdalik” konsepsiyasini tasdiqlaydi.

Ikromjon otaning ruhiy azoblari esa milliy qadriyatlar (or-nomus, lafz, erkaklik g‘ururi) shaxsiy manfaatlardan ustunligini ko‘rsatadi. Bu o‘rinda yozuvchi o‘zbek xalqining milliy mentalitetidagi “o‘limdan nomus kuchli” degan aksiomani badiiy dalillaydi. Lutfniso va Ikromjon ota o‘rtasidagi yashirin qutblanish (adolat va shafqat) asarning falsafiy ko‘lamini kengaytiradi.

Zamonaviy adabiyotshunoslik nuqtayi nazaridan, asar qahramonlari har bir davr va har bir shaxs uchun dolzarb bo‘lgan “Inson kim?” va “Insoniy qadr nima?”

degan fundamental savollarga o‘z tanlovlari bilan javob beradi. Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, aksiologik yondashuv badiiy asarning ichki qatlamlarini, qahramon psixologiyasidagi yashirin motivlarni ochishda eng samarali usuldir. Said Ahmad mahorati shundaki, u qahramonlarni hukm qilmaydi, balki ularni aksiologik tanlov vaziyatiga qo‘yish orqali o‘quvchini ham shu tanlov ishtirokchisiga aylantiradi. Bu esa asarning o‘lmasligini va har qanday tuzumda o‘z qiymatini saqlab qolishini ta’minlaydi.

Xulosa

“Ufq” trilogiyasida aksiologik vaziyatlar asar syujetini harakatlantiruvchi asosiy kuchdir. Said Ahmad inson har qanday og‘ir sharoitda ham o‘zining ma’naviy qadriyatlariga sodiq qolishi yoki ulardan voz kechishi orqali o‘z kelajagini belgilashini ko‘rsatib bergan. Insonning ma’naviy qadriyatlari moddiy borliqdan va hatto o‘lim qo‘rquvidan ustun ekanligi asarning bosh g‘oyaviy aksiomasi hisoblanadi.

Adabiyotlar (References):

1. Said Ahmad. Ufq (Trilogiya). – Toshkent: Sharq, 2014.
2. Normatov U. Qalb dardi. – Toshkent: Adabiyot va san’at, 1986.
3. Quronov D. Adabiyotshunoslik nazariyasi asoslari. – Toshkent: Akademnashr, 2016.
4. Xolmonova Z. O‘zbek adabiyoti aksiologiyasi. – Toshkent: Universitet, 2021.
5. Rasulov T. Said Ahmad: Adabiy portret. – Toshkent, 2003.